

Partneriaeth Canolbarth Cymru

Strategaeth Tegwch ac Amddifadedd

Partneriaid Addysg
Canolbarth Cymru
Mid Wales
Education Partners

Cyngor Sir
CEREDIGION
County Council

Sail resymegol

Mae Addysg yng Nghymru: Cenhadaeth ein Cenedl (2017) yn datgan yn glir bwysigrwydd 'ysgolion cryf a chynhwysol sydd wedi ymrwymo i ragoriaeth, tegwch a llesiant'. Un o gamau gweithredu allweddol y ddogfen yw sicrhau ein bod ni'n partneru tegwch â rhagoriaeth, gan nodi ffyrdd newydd ac effeithiol o fesur a gwella llesiant dysgwyr. Pwrpas y strategaeth hon yw hyrwyddo pwysigrwydd cydraddoldeb a chynnig dulliau clir o werthuso a gwella ysgolion.

'Rydym wedi ymrwymo i lwyddiant a lles pob dysgwr, waeth beth fo'i gefndir neu ei amgylchiadau personol. Mae tegwch a rhagoroaeth yn mynd llaw yn

---

*llaw, ac ni allwn gael un ar draul y llall. Ni ddylai daearyddiaeth, amddifadedd
na phrofiadau plentyndod atal dysgwyr rhag gwireddu eu potensial.’
(Llywodraeth Cymru, 2017)*

Mae cyd-destunau ysgolion yn amrywio'n fawr, a bydd pob ysgol ar gam gwahanol o'i thaith tuag at welliant. Nod y strategaeth hon yw hyrwyddo trafodaeth gadarnhaol ar y testun tegwch, addysgu o ansawdd da a lles dysgwyr. Yn hanfodol, dylai'r trafodaethau hyn gynnwys ymgysylltu â rhanddeiliaid ehangach, megis disgyblion, rhieni a llywodraethwyr. Mae'r strategaeth yn herio athrawon ac arweinwyr ysgolion i ystyried ffyrdd effeithiol a blaengar o ddiwallu anghenion pob dysgwr.

Mae codi ymwybyddiaeth o'r heriau a'r rhwystrau a wynebir gan ddysgwyr difreintiedig yn galluogi ymarferwyr ysgolion a chymuned ehangach yr ysgol i gyfrannu mewn ffordd gydweithredol at gynhwysiant a chydaddoldeb. Mae tegwch mewn addysg yn golygu nad yw sefyllfaoedd personol neu gymdeithasol fel rhyw, tarddiad ethnig, neu gefndir teuluol, yn rhwystr i gyflawni potensial addysgol (tegwch) a bod pob unigolyn yn cyrraedd o leiaf lefel sylfaenol o sgiliau (cynhwysiant) (Y Sefydliad ar gyfer Cydweithrediad a Datblygiad Economaidd, OECD, 2012).

O'i defnyddio'n dda, bydd ysgolion yn defnyddio'r wybodaeth yn y strategaeth i wneud penderfyniadau gwybodus am arfer cyfredol. Bydd meysydd i'w gwella'n cael eu nodi a'u rhoi ar waith yn bwrpasol drwy weithdrefnau hunanfarnu a chynlluniau gwelliant cadarn. Bydd arfer effeithiol yn cynnwys trafodaethau ehangach ar feysydd i'w datblygu â rhanddeiliaid ehangach, ochr yn ochr ag ymchwil seiliedig ar dystiolaeth ar sut i hyrwyddo tegwch ar draws yr ysgol.

Yn yr un modd ag y dylai cymorth i bobl ifanc fod yn unigryw a chael ei ystyried yn ofalus; mae'r argymhellion, yr ystyriaethau a'r syniadau o fewn y strategaeth hon wedi'u cynllunio i fod yn gyfleoedd i'w hystyried ymhellach ac i arwain staff at ymholi proffesiynol. Nid cyfarwyddiadau mohonynt ond dylid eu hystyried yn ofalus, eu teilwra, eu haddasu neu eu hanwybyddu i gwrdd ag anghenion cynyddol a chyd-destun pob sefydliad addysgol.

Dylid ystyried y strategaeth hon ochr yn ochr â'r dogfennau allweddol canlynol:

Ceredigion	Powys
Strategaeth gwrth-dlodi ac ati	

DRAFT

Cynnwys

Rhan	Teitl	Pwrpas
1	Crynodeb Canolbarth Cymru	Pam fod y ddogfen hon yn bwysig a pham ddylid ei defnyddio?
2	Tegwch	
3	Llesiant	
4	Addysgu o Ansawdd Da	
5	Yr Allwedd i Lwyddiant	
6	Arweinyddiaeth	Cyfle i fyfyrwyr arfer cyfredol a chynllunio ar gyfer gwelliant
7	Cwricwlwm i Gymru	
8	Cymuned yr Ysgol	
9	Cymorth Anghydraddoldeb Rhanbarthol	
10	Cymorth ac Ymyrraeth	
11	Dyheadau Uchel	
12	Gwella a Gwerthuso	
13	Casgliad	
14	Cyfeiriadau	

Llais y Disgybl – yr heriau a wynebir wrth fyw yng Ngheredigion:

Mae lle ry'n ni'n byw yn neis iawn, ond mae'n gallu bod yn anodd hefyd. Weithiau pan fyddwn ni'n gorffen stwff ar ôl ysgol mae'r disgyblion sy'n byw yn y dre yn gallu cerdded adre'n hawdd ac mae disgyblion eraill yn gorfod aros am fws neu lifft. Dwi'n credu bod hyn yn atal rhai disgyblion.

Rwy'n credu y dylai fod mwy o adeiladau crefyddol, fel mosgiau a synagogau lle ry'n ni'n byw. Rwy'n credu y byddai'n golygu bod mwy o bobl yn symud i'r ardal.

Rwy'n credu bod gennon ni gyfleusterau chwaraeon da, ond maen nhw wastad yn cael eu hailddatblygu i ddod â nhw i safon sy'n iawn. Dy'n nhw byth yn rhyfeddol; dim ond yn dderbyniol.

Does dim llawer o ysbytai neu gyfleusterau iechyd lle ry'n ni'n byw, rwy'n credu y gellid gwella hyn. Hefyd does gennon ni ddim deintydd mewn gwirionedd, fe allai hynny fod yn well.

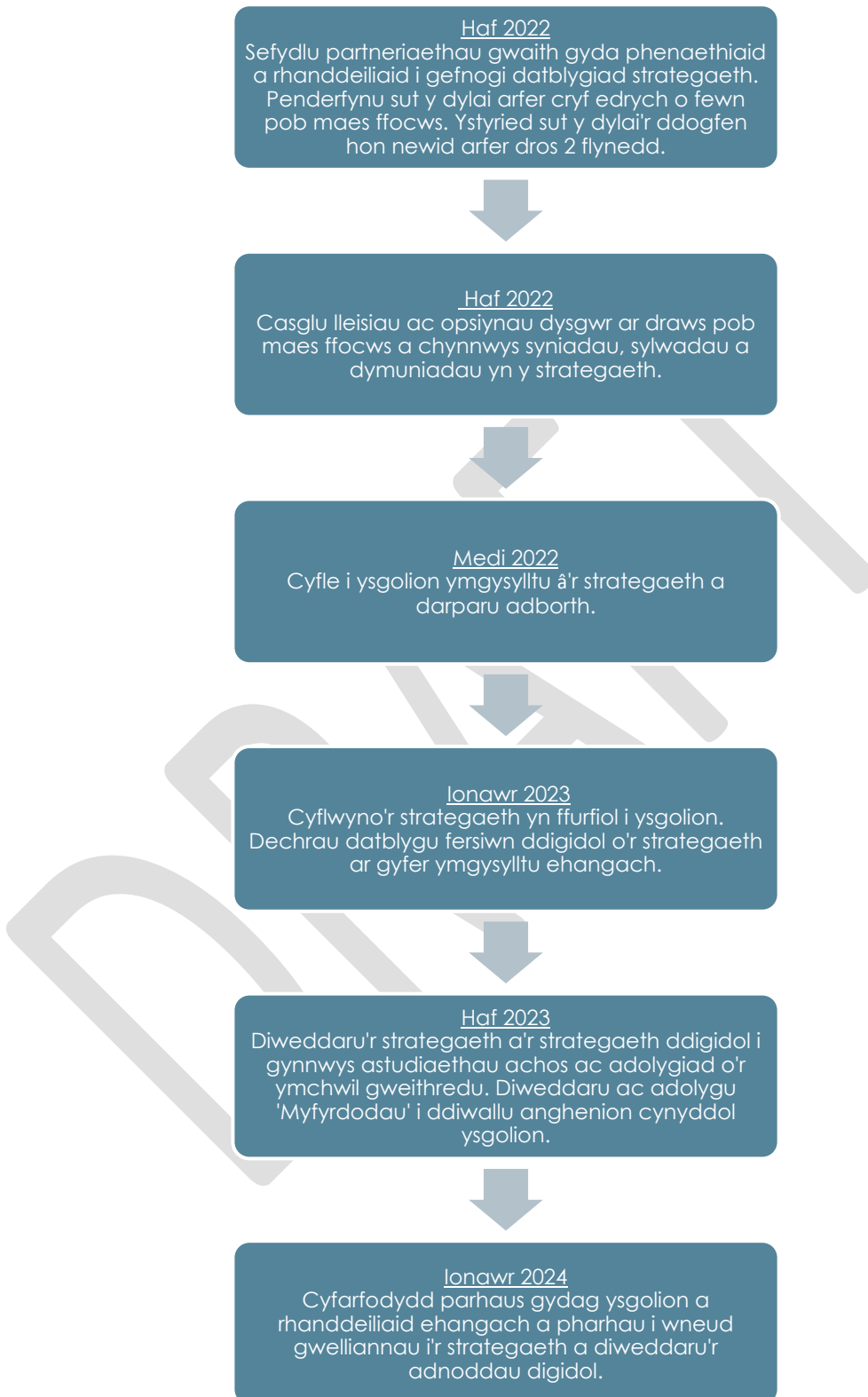
Mae rhai disgyblion yn bendant yn cael amser haws yn yr ysgol nag eraill. Er enghraifft, weithiau dim ond un person yn y dosbarth sydd wedi dod o ysgol fach ac yna mae llawer o bobl eraill o ysgol gynradd fawr. Rwy'n credu ei bod hi'n anoddach i'r rhai o ysgolion bach am fod ganddyn nhw lai o ffrindiau pan fyddant yn symud.

Does dim llawer o swyddi yma. Nid yn unig i oedolion ond i ddisgyblion hefyd. Dwi'n meddwl y dylai fod mwy o bethau fel swyddi gwyddoniaeth a mathemateg yng Ngheredigion fel bod pobl yn aros yn fwy lleol. Os ydyn ni'n mynd i Brifysgol, ry'n ni hefyd yn gorfod talu mwy i fynd oherwydd bod gennym gostau llety am nad oes 'na Brifysgol yn y dre yma.

Llinell Amser Datblygu Strategaeth

DRAFT

Tegwch

Mae ysgolion teg yn deall bod manteision a rhwystrau'n bodoli mewn addysg, yn cydnabod bod gan bob dysgwr nodweddion personol a chymdeithasol gwahanol, ac yn ymrwymo i gywiro'r anghydbwysedd hwn. Mae'n amhosib ystyried tegwch, dysgu o ansawdd da, a lles fel endidau ar wahân. Yn lle hynny, dylid ystyried addysgu o ansawdd da, lles a thegwch ar y cyd. Yn syml, ni allwch gael ysgol ragorol heb roi ystyriaeth gyfartal i degwch, lles ac addysgu o ansawdd da.

Nid oes diffiniad swyddogol o degwch ar gael o fewn polisi addysgol yng Nghymru. At ddiben y ddogfen hon, caiff tegwch mewn ysgol ei ddiffinio fel:

Amgylchedd lle mae pob dysgwr, er gwaethaf amgylchiadau personol neu gymdeithasol, yn cael mynediad at ddysgu, cyfleoedd a chefnogaeth rhagorol. Mae amrywiaeth yn cael ei ddathlu ac mae'r ysgol yn gweithio'n ddiflino i herio rhagfarn, bwlio, neu stereoteipio ar sail nodweddion gwarchoddedig. Hyrwyddir llais disgyblion a rhieni, ac mae'r holl staff yn cydnabod bod angen mwy o gymorth ar ddysgwyr difreintiedig, a hynny'n amlach.

Wrth i ysgolion weithio tuag at greu amgylchedd teg, mae'n bwysig cofio nad yw creu ysgol deg yn arwain at ddeilliannau cyfartal. Rôl ysgolion yw sicrhau bod pob dysgwr yn cael cyfle teg i lwyddo a bod cynllunio effeithiol a strategaethau gwella ysgolion yn cael eu sefydlu i gefnogi hyn. Yn ogystal, mae tegwch i bawb yn golygu y dylai pob dysgwr gael ei drin yn wahanol i gefnogi ei anghenion penodol, sy'n newid yn barhaus. Mae gan bob dysgwr yr hawl i addysg bwrpasol sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn i ddiwallu ei anghenion penodol. Ar adegau bydd gofyn i'r ysgol ddarparu cymorth ychwanegol sydd wedi'i gynllunio'n dda ar gyfer dysgwyr sydd dan anfantais.

Gall amddifadedd mewn addysg amlygu ei hun mewn sawl ffordd. Rhaid i ysgolion a staff fod wedi arfer ag adnabod gwendidau a bod â strategaethau cadarn ar waith i'w cynnig i bobl ifanc. Mae'n gamsyniad cyffredin bod amddifadedd yn gysylltiedig â thlodi yn unig. Mae'n wir, wrth gwrs y gall dysgwyr dan anfantais fod yn byw mewn tlodi; fodd bynnag, mae gwir anfantais yn ymestyn yn ehangach o lawer. Yng Nghanolbarth Cymru, er enghraifft, rhaid i bob dysgwr oresgyn tlodi cefn gwlad yn sgil mynediad gwael at wasanaethau a chyfleoedd, o'i gymharu â dysgwyr eraill ar draws ardaloedd trefol Cymru. Mae darpariaeth addysg deg yn cydnabod anfantais ac yn gweithio'n ddiflino i sicrhau bod rhwystrau rhag llwyddiant yn cael eu lleihau, neu'u goresgyn, ym mhob agwedd o fywyd yr ysgol.

Llesiant

Mae llesiant yn cwmpasu iechyd corfforol, meddyliol, emosiynol a chymdeithasol unigolyn. Mae'r portread o lesiant cadarnhaol yn un o unigolyn uchelgeisiol a mentrus, sy'n gallu cyfrannu'n hyderus ac yn greadigol at ei fywyd ei hun ac eraill, gan wneud penderfyniadau gwybodus, moesegol ar sail ei sgiliau, gwybodaeth a phrofiadau, i oresgyn anawsterau a datrys problemau, sy'n golygu ei fod yn cael bywyd hapus ac iach ac yn cefnogi'r rhai sydd o'i amgylch.

Mae astudiaethau niferus yn dangos bod llesiant da dysgwyr yn gyfraniad allweddol at gyrhaeddiad dysgwyr. Mae canllawiau'r fframwaith ar gyfer sefydlu dull ysgol gyfan o sicrhau iechyd meddwl a lles emosiynol (2021) yn cyfeirio at ddogfen sy'n nodi:

“Mae iechyd a lles plant a phobl ifanc yn cyfrannu at eu gallu i elwa ar addysgu o ansawdd da a chyflawni eu potensial academaidd llawn..”

Mae'n nodi ymhellach:

“Mae llwyddiant academaidd yn cael effaith gadarnhaol gref ar ymdeimlad goddrychol plant o ba mor dda maent yn teimlo yw eu bywydau (boddhad bywyd) ac mae'n gysylltiedig â lefelau uwch o lesiant pan fyddant yn oedolion. Yn ei dro mae lefel gyffredinol llesiant plant yn effeithio ar eu hymddygiad a'u hymgysylltiad yn yr ysgol, a'u gallu i gaffael cymhwysedd academaidd yn y lle cyntaf.”

Mae ysgolion yn aml yn cydnabod bod dysgwyr dan anfantais yn fwy tebygol o ddiodeff o iechyd meddwl gwael. Canfu astudiaeth gan yr Adran Addysg, sef Effaith Ymddygiad a Llesiant Disgyblion ar Ddeilliannau Addysgol (2012) bod pobl ifanc gyda lefelau uwch o lesiant emosiynol, ymddygiadol, cymdeithasol ac yn yr ysgol, yn cyrraedd lefelau uwch o lwyddiant academaidd ar gyfartaledd, a'u bod yn cymryd mwy o ddiddordeb yn yr ysgol. Hefyd mae'n mynd ymlaen i esbonio, wrth i blant symud trwy'r system ysgol, bod llesiant emosiynol ac ymddygiadol yn dod yn nodweddion pwysicach o ran cymryd diddordeb yn yr ysgol, tra bod nodweddion demograffig a nodweddion eraill yn dod yn llai pwysig. Felly, er mwyn i ysgolion leihau unrhyw fwch o ran cyrhaeddiad a rhoi cefnogaeth go iawn i ddysgwyr dan anfantais, rhaid derbyn ethos sy'n rhoi blaenoriaeth i lesiant yn gyffredinol er mwyn gwella presenoldeb a sicrhau ymgysylltiad llwyddiannus â'r cwricwlwm.

Addysgu o Ansawdd Da

Derbynnir yn gyffredinol mai addysgu o ansawdd da yw'r ffactor pwysicaf o ran gwella cyrhaeddiad dysgwr. Mae hyn yn arbennig o wir am ddysgwyr dan anfantais ac mae'n cryfhau'r

---

angen am athrawon dosbarth rhagorol i ddarparu addysg sy'n wirioneddol deg. Rhaid arfogi athrawon i ddarparu addysgu o ansawdd da drwy amrywiaeth o strategaethau creadigol a diddorol sy'n diwallu angenion pob dysgwr. Mae ffocws cryf ar ansawdd athrawon yn hanfodol o ystyried y dystiolaeth o ran pwysigrwydd ansawdd athrawon a lefelau addysgu is o fewn ardaloedd mwy difreintiedig (Hanushek a Rivkin, 2006). Mae cadw a recriwtio staff o ansawdd da yn hanfodol wrth gefnogi'r rhai sydd dan yr anfantais fwyaf.

Mae pob ymarferwr proffesiynol sy'n gweithio gyda phobl ifanc angen dealltwriaeth gadarn o strategaethau sy'n wirioneddol effeithiol i gefnogi pob dysgwr, ond yn enwedig y rhai sydd dan yr anfantais fwyaf, i gael mynediad llawn at addysg. Mae gan uwch arweinwyr ddyletswydd i sicrhau bod athrawon yn cael cefnogaeth addas i gael mynediad at ddeunydd hyfforddi, a dylent fod yn ystyriol o anghenion y rhai sydd dan yr anfantais fwyaf wrth benderfynu ar gyfleoedd DPP.

Mae'r bwch rhwng perfformiad dysgwyr dan anfantais a rhai nad ydynt dan anfantais yng Nghymru yn amlwg. Mewn astudiaeth ddiweddar gan y Sefydliad Polisi Addysg (2022), canfuwyd bod y bwch anfantais o ran TGAU yn gyfystyr â thua 22-23 mis o gynnydd addysgol, a bod disgyblion o gefndiroedd difreintiedig yn llawer llai tebygol o gyrraedd cwintel uchaf y sgorau TGAU. Mae un o ganfyddiadau allweddol yr astudiaeth yn nodi:

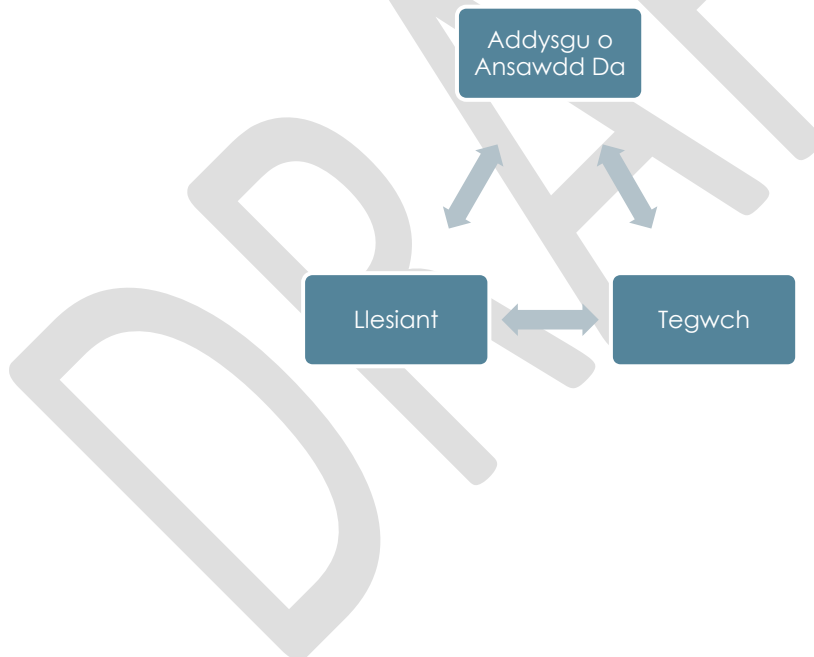
“Mae ffocws cryf ar ansawdd athrawon yn hanfodol. Gall hyn gynnwys polisïau a luniwyd i wella recriwtio a chadw athrawon o ansawdd da mewn ardaloedd mwy difreintiedig, megis taliadau cyflog atodol a mynediad at ddatblygiad proffesiynol o ansawdd da.”

Mae'n hanfodol, felly, bod pobl ifanc difreintiedig â'r athrawon gorau. I gyflawni hyn, rhaid i ysgolion ymrwymo i gynnig cyfleoedd datblygu proffesiynol rhagorol, a gweithio'n galed i gadw'r staff gorau.

Pam fod tegwch, llesiant ac addysgu o ansawdd da yn allweddol i lwyddiant?

Mae yna gysylltiad annatod rhwng llesiant, tegwch ac addysgu o ansawdd da, a byddai'n gamarweiniol ymholi am y naill heb ystyried y llall. Mae ymchwili yn cadarnhau'r datganiad hwn ac mae arfer rhagorol yn digwydd pan fydd ysgolion yn cefnogi pobl ifanc mewn amgylchedd lle mae pob elfen yn gydradd. Pan fydd dysgwyr yn teimlo eu bod yn cael eu gwerthfawrogi a'u parchu o fewn amgylchedd, a phan fydd ganddynt ymdeimlad o berthyn a chyswllt â chymuned yr ysgol, maen nhw'n fwy tebygol o wneud cynnydd academaidd, cymdeithasol ac emosiynol. Mae gan ysgolion ddyletswydd i osod safonau uchel ym mhob un o'r meysydd hyn. Atgyfnerthir hyn yn y Ddeddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysgu (2018) sy'n nodi y bydd y Ddeddf yn chwarae rhan hanfodol o ran galluogi'r cwricwlwm i ddarparu ysgolion cryf a chynhwysol, sydd wedi ymrwmo i ragoriaeth, tegwch a llesiant.

Tegwch, Llesiant ac Addysgu o Ansawdd Da				
	1 (Gwannach) sef		4 (Cryfach) sef	
Disgrifiad	<p>Trafodir Tegwch, Llesiant ac Addysgu ar wahân gan staff gwahanol ar draws yr ysgol. Does dim cyfle da i rannu arfer. Mae parodrwydd a chyfleoedd i bobl ifanc ymgysylltu â'r dysgu yn cael eu hystyried ar wahân i addysgeg.</p> <p>Anaml y mae cefnogaeth ychwanegol yn cael ei hystyried.</p>		<p>Mae staff yn deall y dylai tegwch, llesiant ac addysgu gael eu hystyried gyda'i gilydd. Mae cyfleoedd rheolaidd i ymarferwyr arweiniol gydweithio a rhannu dealltwriaeth o arfer da. Mae yna gyd-ddealltwriaeth bod 'parodrwydd i ddysgu' yr un mor bwysig â'r dysgu ei hun. Mae darparu cefnogaeth ychwanegol i ddysgwyr dan anfantais yn cael ei ystyried a'i roi ar waith yn rheolaidd.</p>	
Gwerthusiad	1	2	3	4
Unrhyw sylwadau:				
Cwestiynau i'w hystyried:	<ul style="list-style-type: none"> • A yw llesiant y dysgwr, addysgu o ansawdd da, a thegwch yn cael blaenoriaeth yn eich defnydd o arian grant? • I ba raddau y mae cwricwlwm yr ysgol yn cefnogi ac yn ystyried llesiant dysgwyr a thegwch? • I ba raddau y mae'r ysgol a'r cwricwlwm yn datblygu agweddau ac ymddygiad iach? • I ba raddau y mae dulliau'r ysgol yn sicrhau tegwch i <u>bob</u> dysgwr mewn perthynas â: <ul style="list-style-type: none"> ○ Mynediad at brofiadau ac adnoddau dysgu? ○ Dathlu amrywiaeth a dysgwyr â nodweddion gwarchoddedig? ○ Dysgwyr sy'n byw mewn tlogi? ○ Dysgwyr yn cael dylanwad ar yr hyn maent yn ei ddysgu? ○ Gweithgareddau pontio a dilyniant ôl-16? ○ Gweithio gyda rhieni a phartneriaid eraill? 			

Strategaethau i Gefnogi Tegwch mewn Addysg

Arweinyddiaeth

Mae arweinyddiaeth effeithiol yn galluogi athrawon a myfyrwyr i ddatblygu ochr yn ochr â'i gilydd. Dylai arweinwyr ymdrechu i ddatblygu diwylliant o ymchwil, cydweithio ac arloesi sy'n arwain at welliannau proffesiynol sy'n gwneud gwahaniaeth yn yr ystafell ddosbarth. O'i wneud yn dda, mae hyn yn cael ei ategu gan systemau, polisïau, a gweithdrefnau effeithiol sy'n deg ac yn gynhwysol. Dylai ysgol gael gweledigaeth gadarn sy'n arwain at addysgu o ansawdd da, wedi'i ddylanwadu gan egwyddorion pedagogaid seiliedig ar ymchwil, a hynny o fewn amgylcheddau dysgu sydd ag adnoddau effeithiol ac sy'n ennyn diddordeb. Mae uwch arweinwyr ysgolion mwy llwyddiannus yn sicrhau bod staff yn barod i wneud beth bynnag sydd ei angen i helpu pob disgybl i lwyddo. Maent yn gwneud pob aelod staff yn atebol am gynnydd y disgyblion (Adran Addysg, 2015).

Fel y crebwyllwyd eisoes, gellir ond sicrhau tegwch ochr yn ochr ag ystyriaeth ofalus o les dysgwyr, a dysgu ac addysgu o ansawdd da. Rhaid i arweinwyr ddefnyddio tystiolaeth ac arbenigedd i greu amgylchedd lle gall pob dysgwr gyrraedd ei botensial. Mae arfer effeithiol yn gofyn bod ysgolion yn cydweithio'n adeiladol â lleoliadau a rhanddeiliaid eraill, ac yn cynnwys pobl ifanc yn y broses o wneud penderfyniadau. Mae uwch arweinwyr ysgolion llwyddiannus yn tueddu i rannu eu syniadau, ac maent yn cydweithio â staff, disgyblion, rhieni, teuluoedd a'r gymuned leol. Rhaid i arweinwyr sicrhau bod gan eu hysgolion gyswllt â nifer o rwydweithiau megis clystyrau ysgolion lleol, rhwydweithiau addysgu, fforymau ar-lein, a digwyddiadau addysg cenedlaethol, yn ogystal â gweithio i chwilio am syniadau newydd a rhoi systemau ar waith i staff rannu arfer gorau (Adran Addysg, 2015). Mae addysg wael yn effeithio'n anghymesur ar y disgyblion sydd dan yr anfantais fwyaf, a rôl arweinwyr yw datblygu amgylchedd sy'n caniatáu cyfleoedd teg a chyfartal i bawb.

Yn ôl y Sefydliad Polisi Addysg (2022) dangoswyd bod cyllid ychwanegol wedi'i dargedu at ysgolion mwy difreintiedig yn effeithiol o ran lleihau'r bwlch anfantais. Dylid targedu mwy o gyllid yn benodol at ddisgyblion dan anfantais. Fodd bynnag, mae defnydd effeithiol o arian i dargedu disgyblion dan anfantais a disgyblion ag anghenion dysgu ychwanegol yn gofyn am y sgiliau, arweiniad a chynllunio strategol iawn. Canfu gwerthusiadau Estyn o awdurdodau lleol sy'n cyflawni'n well fod arweinyddiaeth o ansawdd da ar lefel leol a lefel ysgol wrth gynllunio ar gyfer gwariant yn gallu gwneud gwahaniaeth i ddeilliannau myfyrwyr (Estyn, 2010).

Bydd Partneriaeth Canolbarth Cymru yn:

- Nodi enghreifftiau o arfer da o ran arweinyddiaeth uwch reolwyr a rheolwyr canol

-
- Sefydlu Rhwydweithiau Arweinyddiaeth i rannu arfer effeithiol, rhannu syniadau ac adeiladu ysgolion allblyg
  - Darparu hyfforddiant arweinyddiaeth a chyfleoedd datblygiad proffesiynol effeithiol ar gyfer arweinwyr ysgol

Beth ddylai ysgolion ei wneud:

- Sicrhau bod amddifadedd a chefnogi dysgwyr difreintiedig yn cael eu hystyried ar draws pob agwedd o fywyd yr ysgol, a bod yna gysylltiadau rhwng cefnogi dysgwyr mwy agored i niwed â disgyblion eraill yn yr ysgol
- Sicrhau cyfleoedd i staff fynychu hyfforddiant a darllen canllawiau/ymchwil ar gefnogi dysgwyr sydd dan anfantais a rhai sy'n agored i niwed

Gwerthusiad o arfer cyfredol:

Arweinyddiaeth				
	1 (Gwannach) sef		4 (Cryfach) sef	
Disgrifiad	Prin yw'r rhai sy'n ystyried anghenion dysgwyr dan anfantais yr ysgol. Mae pob agwedd o fywyd yr ysgol (y cwricwlwm, dysgu ac addysgu, cefnogi iechyd meddwl a llesiant ac ati) yn cael eu hystyried ar wahân ac nid oes llawer o gyfle ar gyfer trafodaeth ehangach.		Mae'r holl uwch reolwyr a rheolwyr canol yn ystyried anghenion dysgwyr dan anfantais. Mae uwch reolwyr yn gwneud penderfyniadau strategol sy'n hyrwyddo cymorth holistaidd gan bob un o aelodau staff yr ysgol. Mae cyfleoedd DPP yn effeithiol ac yn diwallu anghenion yr ysgol a'r gymuned ehangach.	
Gwerthusiad	1	2	3	4
Unrhyw sylwadau:				
Cwestiynau i'w hystyried:	<ul style="list-style-type: none"> • I ba raddau y mae'r arweinyddiaeth yn sefydlu systemau, polisïau a gweithdrefnau teg i sicrhau addysgu rhagorol ar gyfer dysgwyr dan anfantais? • I ba raddau y mae'r arweinyddiaeth yn sefydlu systemau, polisïau a gweithdrefnau teg i flaenoriaethu llesiant dysgwyr ? • I ba raddau y mae'r arweinyddiaeth yn cynnwys rhanddeiliaid yn y broses o wneud penderfyniadau teg? • Pa mor effeithiol yw'r arweinyddiaeth o ran ymgysylltu â rhanddeiliaid wrth ddatblygu ysgolion cymunedol? • I ba raddau y mae'r arweinyddiaeth yn dylanwadu ar, ac yn gwella'r dysgu a'r addysgu? • I ba raddau y mae'r arweinyddiaeth yn darparu cyfleoedd dysgu proffesiynol mewn perthynas ag arfer teg a chefnogi dysgwyr dan anfantais? 			

Cwricwlwm i Gymru

Mae Cwricwlwm i Gymru'n mynd ochr yn ochr â chyfres ehangach o ddiwygiadau ar draws System Addysg Cymru. Mae cwricwlwm teg i bawb, sydd wedi'i gynllunio'n dda, yn ganolog o ran sicrhau bod pob dysgwr yn ymgysylltu â'r dysgu ac yn cyrraedd ei botensial. Mae'n bwysig cydnabod bod cwricwlwm eang a chytbwys yn cwmpasu pob agwedd ar fywyd o fewn cymuned ysgol, a bydd cwricwlwm gwirioneddol eang a chytbwys yn ystyried y darlun ehangach – amserau egwyl effeithiol, clybiau boreol, gweithgareddau allgyrsiol a mwy. Dylai cwricwlwm ysgol gynnwys popeth y mae dysgwr yn ei brofi wrth geisio cyflawni'r pedwar diben. Mae'n ymwneud â beth rydym yn ei addysgu, sut rydym yn ei addysgu, ac yn bwysicaf oll, pam ein bod yn ei addysgu (Llywodraeth Cymru 2020).

Bydd cynllunio cwricwlwm llwyddiannus hefyd yn helpu i gau'r blwch o ran cyrhaeddiad. Dylai datblygu cwricwlwm fod wrth wraidd ymdrechion ymarferwyr ac ysgolion, yn ogystal ag ymdrechion cenedlaethol i godi safonau ar gyfer pawb, mynd i'r afael â'r bwlch o ran cyrhaeddiad, a sicrhau system addysg sy'n destun balchder cenedlaethol ac yn ennyn hyder y cyhoedd. (Llywodraeth Cymru 2020). Bydd defnyddio adnoddau i wneud addasiadau rhesymol a darparu ymyriadau wedi'u targedu yn cynorthwyo dysgwyr dan anfantais i gael mynediad teg i ysgolion. Er enghraifft, bydd y ffocws ar lais y digybl a phrofiad gwell i ddysgwyr yn y cwricwlwm newydd yn darparu mwy o gyfleoedd i ddysgwyr dan anfantais leisio'u barn, ac yn creu cysylltiadau rhwng dysgwyr yn yr ystafell ddosbarth â phrofiadau bywyd go iawn. Er mwyn i hyn fod yn effeithiol, rhaid dylunio'r cwricwlwm gyda'r dysgwr tlotaf mewn golwg, ac ni ddylai'r gallu i fanteisio ar gyfleoedd gael ei gyfyngu gan statws economaidd-gymdeithasol.

Mae sicrhau tegwch wrth ddylunio cwricwlwm yn bwysig ar lefel strategol, ond dylid hefyd ei addysgu i bobl ifanc yn unol â disgyliadau'r cwricwlwm newydd. Er enghraifft, mae'n ofyniad statudol bod ysgolion yn addysgu Cydberthynas a Rhywioldeb, ac mae'r canllawiau'n pwysleisio pwysigrwydd addysgu am degwch a hawliau plant. Dylai dysgwyr ddatblygu dealltwriaeth o sut y mae hawliau'n gysylltiedig â phob agwedd ar Gydberthynas a Rhywioldeb ac yn gyfrannu at ryddid, urddas, llesiant a diogelwch pawb. Mae hyn yn helpu dysgwyr i ddeall pwysigrwydd tegwch, gan gydnabod pwysigrwydd hawliau o ran sicrhau triniaeth deg i bawb (Llywodraeth Cymru, 2020). Ar ei orau, dylai'r addysgu yn yr ystafell ddosbarth adlewyrchu ethos teg yr ysgol.

Bydd Partneriaeth Canolbarth Cymru yn:

- Annog arfer effeithiol gan ysgolion lleol, rhanbarthol a chenedlaethol a darparwyr addysg

-
- Ystyried cefnogi anghenion dysgwyr dan anfantais cyn rhannu adnoddau, cynllunio hyfforddiant ac ymgysylltu ag ysgolion

Beth ddylai ysgolion ei wneud:

- Ystyried anghenion dysgwyr dan anfantais wrth gynllunio i gyflwyno'r cwricwlwm yn effeithiol
- Gwneud penderfyniadau strategol ar ddatblygu'r cwricwlwm yn seiliedig ar arfer da a welwyd, a sicrhau bod dysgwyr sydd dan yr anfantais fwyaf yn cael cymorth priodol i gyflawni ochr yn ochr â'u cyfoedion mwy breintiedig
- Darparu amgylchedd sy'n dathlu amrywiaeth o gymwysterau a llwyddiannau, yn gosod safonau uchel, ac yn ysbrydoli pob dysgwr i lwyddo

Gwerthusiad o arfer cyfredol :

Cwricwlwm i Gymru				
	1 (Gwannach) sef		4 (Cryfach) sef	
Disgrifiad	Ni ddefnyddir arfer seiliedig ar dystiolaeth na gweithgareddau sicrhau ansawdd effeithiol i gynorthwyo i ddatblygu'r cwricwlwm. Nid yw dymuniadau'r dysgwyr yn cael eu hystyried a phrin yw'r dystiolaeth o arfer pwrpasol sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn sy'n arwain at gynnydd effeithiol. Ychydig iawn o ymgysylltu sydd yna â'r gymuned leol a rhanddeiliaid ehangach.		Mae'r cwricwlwm wedi'i ddylunio i gynorthwyo pob dysgwr i gyflawni, a rhoddir cymorth ychwanegol i ddysgwyr dan anfantais i hwyluso hyn. Mae'r cwricwlwm yn ddifyr ac mae llais y dysgwr yn gryf. Mae yna gysylltiadau cymunedol cryf ac mae athrawon ac uwch arweinwyr yn hyrwyddo 'profiadau' effeithiol ar gyfer y dysgwyr. Gwahoddir rhanddeiliaid ehangach i'r ysgol yn rheolaidd ac maent yn cymryd rhan mewn gweithgareddau perthnasol a phriodol.	
Gwerthusiad	1	2	3	4
Unrhyw sylwadau:				
Cwestiynau i'w hystyried:	<ul style="list-style-type: none"> • I ba raddau y mae'r ffordd mae'r cwricwlwm yn cael ei gynllunio a'i gyflenwi'n diwallu anghenion pob dysgwr? • A yw pob dysgwr yn cael mynediad teg a chyfartal at gwricwlwm eang a chytbwys? • I ba raddau y mae'r cwricwlwm yn galluogi dilyniant i bob dysgwr ar hyd y continwmm dysgu? • I ba raddau y mae'r cwricwlwm yn ymgorffori cyfleoedd ar gyfer asesu teg? • Faint o ystyriaeth mae'r ysgol yn ei rhoi i'w gweledigaeth o ran gwariant ar adnoddau i sefydlu cwricwlwm teg? • I ba raddau y mae'r ysgol yn denu cyfraniadau gan y gymuned a phartneriaid eraill i ddatblygu cwricwlwm teg? 			

Yr Ysgol a'r Gymuned

Mae ymgysylltu â'r gymuned yn hanfodol i feithrin tegwch mewn ysgol. Gall cydnabod bod modd i'r gymuned ehangach gefnogi pob dysgwr, yn enwedig y rhai sy'n profi amddifadedd, helpu i feithrin diwylliant ysgol allblyg, fel bod y gymuned a'r ysgol yn cydweithio i sicrhau bod pob dysgwr yn cyrraedd ei lawn botensial. Mae sefydlu amgylchedd dysgu a chwricwlwm sy'n adlewyrchu'r gymuned yn ffocws mawr yn y cwricwlwm newydd. Mae canllawiau Ystyriaethau Gweithredu ac Ymarferol Llywodraeth Cymru (2021) ar gyfer Cwricwlwm i Gymru yn nodi y dylai ysgolion gynnwys dysgwyr, rhieni, gofawyr, asiantaethau partner a'r gymuned leol wrth ddatblygu cwricwlwm. Mae hon yn ffordd bwysig o sicrhau bod y cwricwlwm yn diwallu anghenion dysgwyr a'i fod yn ddilys i'w cyd-destun o fewn y fframwaith cenedlaethol. Mae ysgolion ac ymarferwyr hefyd yn chwarae rhan hollbwysig o ran sicrhau bod dysgwyr, rhieni, gofawyr a chymunedau'n deall y weledigaeth a'r ethos sy'n sail i'r cwricwlwm. Argymhellir trwy gydol y ddogfen bod yn rhaid i'r ysgol hefyd baratoi dysgwyr i ddod yn aelodau gweithgar o'u cymunedau, a chael cyfleoedd i feithrin perthynas â rhanddeiliaid ehangach yr ysgol, i ddarparu profiadau dysgu cyfoethog.

Mae Ysgolion Cymunedol yn strategaeth seiliedig ar dystiolaeth sy'n cefnogi'r cysyniad o gysylltiadau effeithiol rhwng y gymuned â'r ysgol. Mae pedair colofn o gymorth effeithiol – cymorth integredig i fyfyrwyr, amser a chyfleoedd dysgu estynedig, ymgysylltu â'r teulu a'r gymuned, ac arweinyddiaeth ac arfer cydweithredol. Canfu adolygiad tystiolaeth o arfer gan y Sefydliad Polisi Dysgu (2017) bod ysgolion gyda chysylltiadau cymunedol cryf yn gwella canlyniadau'r ysgol ac yn cyfrannu at ddiwallu anghenion dysgwyr isel eu cyflawniad mewn ysgolion â thlodi uchel. Mae'r dystiolaeth yn dangos yn ogystal bod yna fudd o ran cau bylchau cyrhaeddiad a chyfleoedd i fyfyrwyr o deuluoedd incwm isel, teuluoedd o grwpiau ethnig lleiafrifol, a dysgwyr ag anableddau. Mae cynnig cymorth integredig, megis cwnsela effeithiol, cymorth meddygol, a chymorth gyda thrafnidiaeth yn arwain at wella ymddygiad, gweithrediad cymdeithasol a chyflawniad academaidd.

I ddysgwyr ifanc yng nghefn gwlad Cymru, mae cysylltu'r wybodaeth a'r sgiliau a ddatblygwyd yn yr ystafell ddosbarth â phrofiadau blaenorol yn her. Ar adegau, mae dysgwyr sy'n byw yn ardaloedd gwledig Cymru, yn enwedig y rhai sydd dan yr anfantais fwyaf, yn brin o brofiadau bywyd oherwydd natur anghysbell eu cymunedau lleol a'u teuluoedd. Gall hyn arwain at leihau gallu unigolyn ifanc i elwa'n llawn o addysg eang a chytbwys. Drwy fyw mewn cymuned wledig, mae'r disgyblion sydd dan anfantais nid yn unig yn cael eu heffeithio gan y bwloch cyrhaeddiad presennol mewn addysg, ond maent hefyd yn fwy tebygol o ddioddef oherwydd 'bwloch cyfleoedd', o'i gymharu â chyfoedion sy'n byw mewn rhannau mwy preswyl a threfol o Gymru. Rhaid i

---

ysgolion fod yn ymwybodol o fuddiannau ymgysylltu â'r gymuned, a chynllunio i ymgysylltu yn y dyfodol er mwyn gweithio i oresgyn amddifadedd gwledig.

Bydd Partneriaeth Canolbarth Cymru yn:

- Nodi enghreifftiau o arfer da wrth ffurfio ysgolion cymunedol a ffyrdd o oresgyn rhwystrau posib
- Cefnogi defnydd creadigol o adnoddau i ymgysylltu â chyfleoedd ymchwil weithredu, a gweithio ochr yn ochr ag ysgolion, gan geisio datblygu ysgolion cymunedol
- Parhau i addasu strategaethau gydag astudiaethau achos o arfer da
- Gweithio i ddatblygu cynigion ymchwil weithredu ochr yn ochr â phenaethiaid ac uwch dimau arweinyddiaeth (awgrymiadau isod yn ymwneud â phryderon ynghylch ysgolion cymunedol ac ardaloedd gwledig) sy'n annog datblygiad ysgolion cymunedol:

Syniad 1	Syniad 2	Syniad 3
Blaenoriaethu un prynhawn yr wythnos ar gyfer cyfleoedd dysgu ychwanegol (er enghraifft, prynhawn Dydd Mercher) a chydweithio â chwmnïau bysiau a thacsis i drefnu teithiau adref yn hwyrach yn y prynhawn fel bod pob dysgwr yn gallu ymgysylltu'n deg. A all ysgolion gynnig clybiau rygbi, clybiau gwyddoniaeth, ymarfer côr, clybiau darllen ac ati ar ôl ysgol ar yr un noson, a cheisio ymestyn y diwrnod ysgol am un noson o'r wythnos?	Ystyried benthycia amser o'r egwyl ginio yn ystod yr wythnos, a neilltuo'r amser hwnnw i gynnig cyfleoedd cwricwlwm ychwanegol i ddysgwyr fel rhan o'r amserlen ar brynghawn Dydd Gwener (dwy wers olaf yr wythnos) gan ganolbwyntio ar les dysgwyr. Rhaid i bob cyfadran/athro gynnig clwb, neu gyfres o glybiau, y gall pobl ifanc eu mynychu. At hynny, gallai ysgolion ddefnyddio'r gymuned i wella'r cynnig (golff, marchogaeth, syrffio ac ati) i gynyddu cyfleoedd.	Staff ysgolion uwchradd i weithio'n agos ag ysgolion cynradd lleol a chynnig clybiau yn y gymuned ar ôl ysgol. Mae ysgolion cynradd yn gyffredinol wedi'u lleoli o fewn cymunedau mwy lleol, a gallai pobl dan anfantais gerdded yno, gan oresgyn problemau trafndiaeth posib. Ar y llaw arall, gallai staff ysgolion cynradd gynorthwyo gyda'r gweithgareddau mewn ysgolion prif ffrwd i hyrwyddo pontio effeithiol.

Beth ddylai ysgolion ei wneud:

- Ystyried arfer cyfredol a ffyrdd effeithiol o ehangu'r diwrnod ysgol, gan ddod â'r gymuned i mewn i'r adeilad, a chefnogi cyfleoedd dysgu ychwanegol i oedolion.
- Siarad â sefydliadau eraill a allai elwa o ddefnyddio adeilad yr ysgol yn fwy rheolaidd, i geisio lleihau'r bylchau o ran cyrhaeddiad a chyfleoedd (Gwasanaeth Iechyd, Gofal Cymdeithasol, Gwasanaeth Ieuenctid ac ati)
- Ceisio gweithio ochr yn ochr ag ysgolion cynradd ac ysgolion uwchradd eraill o fewn y rhanbarth, gan anelu at sicrhau cymorth aml-asiantaeth effeithiol i bob dysgwr

---

Anghydraddoldeb Rhanbarthol

Mae llawer o fanteision i fyw yng nghefn gwlad; fodd bynnag, o ran cynnig addysg deg, mi all fod yn rhwystr i gyfle teg. Mae cymunedau gwledig a threfi glan môr yn profi gwahanol fathau o amddifadedd ac anfantais o'u cymharu ag ardaloedd mwy poblog Cymru

Mae amddifadedd gwledig yn rhwystr i bob dysgwr waeth beth fo'i statws economaidd-gymdeithasol, a rhaid i ysgolion weithio'n greadigol i oresgyn heriau o'r fath. Mae amddifadedd gwledig yn waeth i deuluoedd incwm isel ac mae angen cymorth mwy ystyriol, strategol ac aml-asiantaeth i'w oresgyn. Er enghraifft, gall goblygiadau trafndiaeth i ddysgwyr sy'n mynychu gweithgareddau ar ôl ysgol olygu llai o gyfleoedd i fanteisio ar gwricwlwm ehangach. Yn ogystal, mewn perthynas â dysgwyr yn cael mynediad wedi'i gynllunio at 'brofiad' gwell o fewn y Cwricwlwm i Gymru newydd, mae ysgolion yng Nghanolbarth Cymru'n cael llai o gyfleoedd, ac mae cysylltiadau trafndiaeth israddol yn gwneud hi'n anoddach cael mynediad at gyfleoedd o'r fath, fel y theatr a chanolfannau chwaraeon.

Gall cynnig cyfleoedd yn ddigidol wella mynediad i rai dysgwyr; fodd bynnag, mae hyn hefyd yn fwy o her yng nghefn gwlad Cymru. Er bod nifer y cartrefi sydd â'r rhyngwyd yn gymharol gyson â gweddill Cymru, mae cyflymder y cysylltedd yn dal i fod yn arafach. Mae hyn, ynghyd â materion rhanbarthol eraill (megis prisiau tai uchel, llai o gyfleoedd gwaith a chyflogau is) yn golygu bod angen i ysgolion ac asiantaethau eraill wneud ystyriaethau pellach wrth gefnogi pobl ifanc a'u teuluoedd.

Beth fyddwn ni'n ei wneud:

- Cynorthwyo ysgolion i ddatblygu model ysgolion cymunedol yn benodol ar gyfer cymunedau gwledig
- Gweithio ochr yn ochr â Llywodraeth Cymru i dynnu sylw at faterion penodol a wynebwr gan gymunedau gwledig

Beth ddylai ysgolion ei wneud:

- Ystyried anghenion dysgwyr sydd dan yr anfantais fwyaf wrth wneud penderfyniadau
- Sicrhau nad yw amddifadedd gwledig yn rhwystro dysgwyr rhag cael mynediad llawn at addysg

-
- Cynnig cyfleoedd i bobl ifanc (a'r gymuned ehangach, os oes modd) i ddefnyddio'r ysgol, gan weithio i oresgyn anghydraddoldebau rhanbarthol

DRAFT

Gwerthusiad o arfer cyfredol:

	1 (Gwannach) sef		4 (Cryfach) sef	
Disgrifiad:	Ychydig iawn o ystyriaeth a roir i'r heriau ychwanegol a wynebir yn sgil byw yng nghefn gwlad Cymru.		Mae'r ysgol yn rhoi ystyriaeth i'r heriau a wynebir yn sgil byw mewn ardal wledig wrth ymgysylltu â phobl ifanc, rhieni, gofalwyr, a'r gymuned ehangach.	
Gwerthusiad	1	2	3	4
Unrhyw sylwadau:				
Cwestiynau i'w hystyried:	<ul style="list-style-type: none"> • I ba raddau y mae'r ysgol yn ystyried amddifadedd rhanbarthol wrth gydlynu gweithgareddau, gan gynnwys gweithgareddau allgyrsiol? • I ba raddau y mae'r ysgol yn ystyried rhwystrau i gyfleoedd a phrofiadau oherwydd amddifadedd rhanbarthol? • Pa mor greadigol yw'r ysgol o ran defnydd o dechnoleg i sicrhau mynediad teg a chyfartal at brofiadau? • A yw'r ysgol yn ystyried amddifadedd rhanbarthol wrth gydlynu gweithgareddau sy'n ceisio ymgysylltu â rhieni a rhanddeiliaid? • A oes yna gynrychiolaeth gymesur o ddysgwyr dan anfantais yn cymryd rhan mewn gweithgareddau allgyrsiol, tripiâu, a digwyddiadau a gynhelir tu allan i oriau ysgol? 			

Gwerthusiad o arfer cyfredol:

Yr ysgol a'r Gymuned				
	1 (Gwannach) sef		4 (Cryfach) sef	
Disgrifiad:	Mae'r ysgol yn gweithredu heb ymgysylltu â'r gymuned ehangach. Does dim, neu fawr ddim defnydd ehangach o adeilad yr ysgol i gynnig cyfleoedd tu allan i oriau ysgol. Does fawr o gyfle na rhyddid i ddisgyblion a rhieni leisio barn, felly does fawr ddim newid ystyrlon.		Mae cysylltiad cryf rhwng yr ysgol a'r gymuned, ac mae'r ysgol yn cynnig cyfleoedd dysgu ychwanegol i ddisgyblion a rhieni, ac yn caniatáu integreiddio gwasanaethau ehangach (iechyd, gwasanaeth ieuencid, gofal cymdeithasol ac ati). Ceir estyniad cyfoethog i'r diwrnod ysgol (neu gynnig dysgu ychwanegol). Mae lleisiau'r disgyblion a'r rhieni yn ddiagnostig ac yn arwain at newid pwrpasol.	
Gwerthusiad	1	2	3	4
Unrhyw sylwadau:				
Cwestiynau i'w hystyried:	<ul style="list-style-type: none"> • I ba raddau y caiff llais y rhiant ei glywed a'i werthfawrogi yn yr ysgol? • A yw rhieni yn ymgysylltu â dysgu eu plant ac yn y broses o gynllunio'r cwricwlwm? • A ydych chi'n cynnig rhaglenni dysgu fel teulu a chyfleoedd dysgu i oedolion? • A ydych chi'n ymgysylltu'n rheolaidd â gweithwyr ieuencid? • A yw'r ysgol yn cael ei defnyddio gan y gymuned ehangach i gynnal clybiau, darparu cyfleoedd dysgu ac ati? • A ydych chi wedi ystyried dyddiau ysgol estynedig a chyfoethog? • A ydych chi'n gweithio gyda rhanddeiliaid i ddarparu cymorth cofleidiol? • Oes yna wasanaethau iechyd a llesiant, cymdeithasol ac addysgol cydnaws y gellir eu cydleo'i? 			

Cymorth ac Ymyrraeth

Mae'n anghywir tybio bod pawb yn elwa o'r un lefel o gymorth. Mae'n golygu trin pobl ifanc yn gyfartal, ac mae'n gweithio i gynnal unrhyw fwlch mewn anghydbwysedd cymdeithasol, emosiynol neu academaidd yn unig. Rhaid i ysgolion weithio i sicrhau bod pob unigolyn ifanc yn cael cymorth ac ymyrraeth benodol sydd wedi'i dargedu yn ôl yr angen. Ar adegau, bydd hyn yn golygu bod

---

rhai pobl ifanc yn elwa o fwy o gymorth nag eraill. Mae hon yn ysgol deg – lle mae pobl ifanc sydd angen mwy o gymorth yn derbyn y cymorth hwnnw, ar eu taith tuag at fywyd llewyrchus a llawn.

Gall dysgwyr o deuluoedd incwm isel fod dan anfantais o oedran cynnar. Mae astudiaethau wedi canfod y gall tangyflawni ymhlith plant yng Nghymru sy'n derbyn Prydau Ysgol am Ddim fod yn broblem sylweddol o'r dosbarth meithrin ymlaen (Sefydliad Joseph Rowntree, 2013). Os na chynigir cymorth, gall y duedd hon barhau hyd at lefel TGAU. Canfu astudiaeth gan yr Undeb Addysg Cenedlaethol (2021) bod plant sy'n cael Prydau Ysgol am Ddim 28% yn llai tebygol o adael yr ysgol gyda 5 gradd TGAU A*-C na'u cyfoedion cyfoethocach. Rhaid i ysgolion ddod i arfer â nodi bylchau cyrhaeddiad a llesiant yn gynnar, a gweithio'n strategol i oresgyn y problemau hyn. Dylid mynd ati i olrhain cyrhaeddiad a llesiant yn effeithiol er mwyn llunio cymorth ac ymyrraeth effeithiol.

Bydd arfer da yn golygu bod ysgolion nid yn unig yn cynnig cymorth ac ymyrraeth i ddysgwyr ond yn ystyried effaith ac effeithiolrwydd y cymorth hwnnw dros amser. Lle bo modd, bydd ysgolion yn sefydlu llinell sylfaen ar gyfer mesur cynnydd ac yn adrodd yn rheolaidd ar unrhyw gynnydd a wneir. Dylai staff sy'n arwain ar gymorth ac ymyrraeth ddefnyddio ymchwil addysgol fel sail i'w cynlluniau ar gyfer gwella deilliannau dysgwyr.

Bydd Partneriaeth Canolbarth Cymru yn:

- Sicrhau bod y tîm Anghenion Dysgu Ychwanegol yn cynorthwyo ysgolion i ddarparu ymyrraeth gynnar effeithiol
- Gweithio ochr yn ochr ag ysgolion i uwchraddio sgiliau staff er mwyn darparu ymyrraeth effeithiol
- Cefnogi, olrhain a monitro gwariant effeithiol o arian grant i ddarparu cymorth ac ymyrraeth bwrpasol

Beth ddylai ysgolion ei wneud:

- Olrhain a monitro effeitholrwydd cymorth ac ymyrraeth
- Sicrhau bod staff sy'n darparu cymorth ac ymyrraeth wedi derbyn hyfforddiant addas, eu bod yn cadw cofnodion cywir o'r effaith, a bod ganddynt amser digonol i baratoi ymyriadau effeithiol

-
- Codi ymwybyddiaeth o arferion ystafell ddosbarth effeithiol sy'n arwain at gyfleoedd dysgu teg (er enghraifft: diymadferthwch a ddysgwyd , defnydd effeithiol o gynorthwyr addysgu ac ati)

DRAFT

Gwerthusiad o arfer cyfredol:

Cymorth ac Ymyrraeth				
	1 (Gwannach) sef		4 (Cryfach) sef	
Disgrifiad:	Mae staff yn cael cefnogaeth wael wrth ddarparu cymorth ac ymyrraeth. Nid yw cynnydd dysgwyr yn cael ei olrhain yn effeithiol a does fawr o dystiolaeth o'i effeithiolrwydd. Mae dysgwyr yn cael eu hystyried ar gyfer cymorth ychwanegol ar hap, ac nid yw barn yr unigolyn ifanc a'r rhieni/gofalwyr yn cael ei hystyried. Nid yw arfer yr ystafell ddosbarth yn cefnogi'r dysgwyr mwyaf difreintiedig yn effeithiol.		Mae tystiolaeth glir o gymorth ac ymyrraeth effeithiol, gyda'r dysgwyr yn gwneud cynnydd rhagorol. Mae'r unigolyn ifanc, rhieni/gofalwyr a'r ysgol yn gweithio ar y cyd i sicrhau gwelliannau. Yn yr ystafell ddosbarth, mae athrawon yn cynorthwyo dysgwyr dan anfantais yn effeithiol, ac maent yn ymwybodol mai nhw, yn aml, sydd yn y sefyllfa orau i ddarparu cymorth pwnc-benodol, ochr yn ochr â chynorthwywyr addysgu. Mae arfer da yn cael ei rannu ar draws yr ysgol.	
Gwerthusiad	1	2	3	4
Unrhyw sylwadau:				
Cwestiynau i'w hystyried:	<ul style="list-style-type: none"> • I ba raddau y caiff ymyriadau eu monitro o ran effeithiolrwydd? • A yw'r ysgol yn darparu'r ymyriadau mwyaf effeithiol ar gyfer dysgwyr dan anfantais a dysgwyr agored i niwed? • A yw athrawon/staff yr ysgol yn ymwybodol o'r ymyriadau a gynigir gan yr ysgol? • A yw'r ysgol yn gweithio ar y cyd ag athrawon a chynorthwywyr addysgu i sicrhau cymorth ac ymyrraeth effeithiol yn yr ystafell ddosbarth? • A yw'r ysgol yn blaenoriaethu cymorth ac ymyrraeth yn briodol (lle digonol ar gyfer sesiynau, hyfforddiant staff, defnydd rhesymol o grantiau a chyllidebau ac ati)? 			

Dyheadau Uchel

Derbynnir yn gyffredinol bod gan ddysgwyr sy'n profi amddifadedd ddyheadau is o'u cymharu â'u cyfoedion. Fodd bynnag, nid yw hyn wedi'i brofi. Mewn gwirionedd, mae gan ddysgwyr sydd dan anfantais ddyheadau yr un mor uchel â dysgwyr nad ydynt dan anfantais, ond maent yn fwy tebygol o gael profiad addysgol negyddol, a pheidio â chael y gefnogaeth sydd ei hangen arnynt i gyrraedd eu nodau. Mae hyn yn fwy amlwg ymhlith dysgwyr hŷn, sydd â gwell dealltwriaeth o'r anfanfeision maent yn eu hwynebu (er enghraifft, eu statws economaidd-gymdeithasol). Mae dysgwyr ysgol gynradd yn cael eu dylanwadu llai gan hyn, ac maent yn fwy tueddol o lynu at eu dyheadau uwch na'u cyfoedion hŷn. Mae gweithio tuag at addysg deg yn golygu sicrhau bod pob dysgwr, yn enwedig yn y sector uwchradd, yn cael ei werthfawrogi, yn cael gwrandawriad, ac yn cael ei annog i wireddu'i ddyheadau trwy gydol ei addysg. Mae hyn yn arbennig o wir am ddysgwyr sydd dan anfantais, a fydd angen cymorth ac ymyrraeth mwy penodol i gynnal y dyheadau oedd ganddynt yn gynharach ar eu taith addysgol.

Mae diymadferthwch a ddysgwyd yn arbennig o gyffredin ymysg dysgwyr sydd dan anfantais. Mae osgoi heriau, methu â datrys problemau, ac agwedd negyddol tuag at fywyd yn nodweddion cyffredin ym mywydau pobl ifanc dan anfantais. Mae methu â rheoli sefyllfa'n creu emosiynau negyddol, sy'n trosglwyddo o un sefyllfa i'r llall (cartref ac ysgol), gan ddod i'r amlwg yn yr ystafell ddosbarth. Rhaid i ysgolion oresgyn hyn drwy gynnig cymorth ysgogol, gwybyddol ac emosiynol, sy'n gweithio i oresgyn problemau o'r fath. Bydd ysgol sy'n wirioneddol deg yn darparu cymorth wedi'i dargedu, sy'n helpu dysgwyr dan anfantais i fagu hyder, gwireddu eu potensial, a glynu at ddyheadau tebyg i rai eu cyfoedion mwy breintiedig.

Beth fyddwn ni ei wneud:

- Gweithio ochr yn ochr ag ysgolion i gynorthwyo dysgwyr i lynu at eu dyheadau
- Sicrhau bod gan ddysgwyr sydd dan anfantais fynediad teg a chyfartal at gymorth trydydd parti, megis Gyrfa Cymru, er mwyn iddynt lynu at eu dyheadau uchel a chynllunio ar gyfer y dyfodol

Beth ddylai ysgolion ei wneud:

- Codi ymwybyddiaeth o Ddiymadferthwch a Ddysgwyd a chynorthwyo staff i fabwysiadu arfer gwell wrth ymgysylltu â dysgwyr sydd anfantais yn eu haddysg.

- Rhoi blaenoriaeth i'r gwaith o feithrin perthnasoedd effeithiol gyda dysgwyr sydd dan anfantais, i gynyddu eu hyder, cynnig cyngor a chynnal eu dyheadau uchel

Gwerthusiad o arfer cyfredol:

	1 (Gwannach) sef		4 (Cryfach) sef	
Disgrifiad:	Mae llais y disgybl yn wael, ac nid yw'r dysgwyr yn ddigon hyderus i drafod eu meddyliau a'u barn yn agored gyda staff. Yn gyffredinol, mae gan ddysgwyr sydd dan anfantais agwedd negyddol tuag at fywyd, a phrin yw'r cyfleoedd iddynt drafod hyn gyda staff a gweithwyr proffesiynol eraill.		Mae llais y disgybl yn gryf, wedi'i feithrin gan berthnasoedd a chyfleoedd rhagorol. Mae dyheadau uchel yn cael eu hannog, eu cynnal, a'u trafod yn rheolaidd gydag athrawon ac asiantaethau allanol (lle bo modd). Mae nifer o ddysgwyr dan anfantais yn trafod eu dyfodol yn gadarnhaol ac yn hyderus.	
Gwerthusiad	1	2	3	4
Unrhyw sylwadau:				
Cwestiynau i'w hystyried:	<ul style="list-style-type: none"> • I ba raddau y mae ein staff yn hybu perthnasoedd da gyda, a rhwng dysgwyr, trwy eu gweithredoedd eu hunain? • I ba raddau y mae dysgwyr yn datblygu perthnasoedd cadarnhaol gyda chyfoedion ac oedolion? • I ba raddau y mae'r addysgu'n paratoi dysgwyr ar gyfer pontio i gyfnod nesaf eu haddysg/gyrfa? • I ba raddau y mae'r ysgol yn cydweithio ag asiantaethau allanol i ddiwallu anghenion dysgwyr, gan gynnwys rhai ag ADY? • I ba raddau y mae'r ysgol yn diwallu anghenion dysgwyr sydd dan anfantais oherwydd tlodi? 			

Gwerthuso a Gwella

Mae prosesau hunanwerthuso a gwella yn rhan sylfaenol o effeithiolrwydd ysgol (Llywodraeth Cymru, 2021) ac mae'r broses hon yn hanfodol er mwyn cynorthwyo dysgwyr dan anfantais a'u teuluoedd. Gall nodi meysydd cryfder a meysydd i'w gwella i ysgogi newid cadarnhaol helpu i greu diwylliant ysgol lle mae pob dysgwr yn ffynnu. Bydd prosesau gwella ysgol effeithiol yn sicrhau tegwch ar draws pob agwedd ar fywyd yr ysgol, drwy ddadansoddiad beirniadol o'r cymorth ychwanegol. Hynny yw, a ydy dysgwyr sydd dan anfantais yn cael y cyfle i dderbyn mwy o gymorth, a hynny'n amlach, er mwyn iddynt gael cyfle teg i lwyddo yn yr un modd â'u cyfoedion mwy breintiedig?

Ar y gorau, bydd ysgolion nid yn unig yn ystyried maint y cymorth, ond byddant yn monitro ei effeithiolrwydd, a bydd ganddynt ddealltwriaeth glir o'r deilliannau a ddymunir. Dylai uwch arweinwyr gynllunio i gynorthwyo dysgwyr sydd dan anfantais gydag ymyrraeth academiaidd a chymdeithasol effeithiol, a ddarperir gan y staff gorau. Dylai cynlluniau gwelliant roi ystyriaeth ofalus i gyfleoedd cyfartal hefyd, a dylai ysgolion fynd ati'n rhagweithiol i leihau unrhyw rwystrau ychwanegol rhag cymryd rhan lawn ym mywyd yr ysgol.

Dylai athrawon a staff cymorth hefyd fod yn gwerthuso'u hymgysylltiad â phobl ifanc yn gyson. Er enghraifft, a yw gwersi wedi'u cynllunio gyda'r dysgwyr gwaethaf mewn golwg (cyfarpar angenrheidiol, disgwyladau o ran gwaith cartref ac ati) ac a yw pob disgybl yn cael mynediad teg at gyfleoedd ym mhob cyfadran (cyfleoedd i ymuno â chorau ysgol, timau chwaraeon, clybiau gwyddoniaeth ac ati)? Dylai staff hefyd fod yn ystyriol o'u haddysgeg mewn perthynas â chynorthwyo dysgwyr sydd dan anfantais. Mae rhediad y wers, targedu dysgwyr i'w holi, adborth dysgwyr, a defnydd o staff cynorthwyol, yn allweddol er mwyn cynnal dyheadau a diddordeb y dysgwyr.

Beth fyddwn ni yn ei wneud:

- Cynorthwyo'r ysgol i nodi meysydd cryf a meysydd i'w gwella
- Darparu pob ysgol â Chynghorydd Cymorth Ysgolion i'w cynorthwyo i nodi cynlluniau ar gyfer y dyfodol
- Cynnig cyfle i ysgolion ymgysylltu â staff arbenigol

Beth ddylai ysgolion ei wneud:

-
- Sicrhau bod dysgwyr sydd dan anfantais yn cael eu hystyried drwy holl brosesau gwella'r ysgol
  - Bod yn rhagweithiol a nodi meysydd i wella bywydau disgyblion sydd dan anfantais yn yr ysgol
  - Rhoi ystyriaeth ofalus i effaith ymyriadau, gwerthuso deilliannau, a defnyddio arian grant i wneud gwelliannau parhaus, yn dibynnu ar anghenion yr ysgol
  - Sicrhau bod yr holl staff a rhanddeiliaid ehangach yn ymwybodol o strategaethau i gynorthwyo dysgwyr sydd dan anfantais, a'u teuluoedd (athrawon, staff cymorth, llywodraethwyr ac ati) a bod yr wybodaeth hon yn cael ei herio yn ystod cyfleoedd i graffu a myfyrio

DRAFT

Gwerthusiad o arfer cyfredol:

	1 (Gwannach) sef		4 (Cryfach) sef	
Disgrifiad :	Mae dysgwyr sydd dan anfantais yn cael eu hystyried fel rhan ar wahân o brosesau gwella'r ysgol. Pur anaml y bydd effaith y cymorth yn cael ei ystyried.		Mae dysgwyr sydd dan anfantais bob amser yn cael eu hystyried fel rhan o brosesau gwella'r ysgol. Mae yna ddiwylliant o welliant effeithiol sy'n caniatáu i bob disgybl lwyddo, waeth beth yw ei gefndir.	
Gwerthusiad	1	2	3	4
Unrhyw sylwadau:				
Cwestiynau i'w hystyried:	<ul style="list-style-type: none"> • I ba raddau y mae'r arweinyddiaeth yn defnyddio'i gweledigaeth i greu a rhannu ymdeimlad o bwrpas a disgwyliadau uchel, a meithrin agweddau positif ym mhob agwedd o'i gwaith? • I ba raddau y mae'r arweinyddiaeth yn sefydlu gweledigaeth glir ar gyfer dysgu, addysgu a'r cwricwlwm, i sicrhau'r cynnydd a'r llesiant gorau posib i bob dysgwr? • I ba raddau y mae'r arweinyddiaeth yn sefydlu a chynnal amgylchedd dysgu cadarnhaol a chynhwysol? • I ba raddau y mae'r arweinyddiaeth yn defnyddio dysgu proffesiynol i wella dysgu, llesiant, addysgu a'r cwricwlwm? • I ba raddau y mae'r arweinyddiaeth yn sefydlu diwylliant dysgu cydweithredol a pharch y naill at y llall yn yr ysgol a thu hwnt? • I ba raddau y mae'r arweinyddiaeth yn sefydlu systemau, polisïau a gweithdrefnau a'u rhoi ar waith i gyflawni ei gweledigaeth ar gyfer dysgu, llesiant, addysgu a'r cwricwlwm? 			

Casgliad

Mae'r Strategaeth Tegwch ac Amddifadedd yn ddogfen seiliedig ar ymchwil, a luniwyd gan amryw o staff awdurdodau lleol ac ysgolion. I sicrhau addysg deg, mae'n cydnabod bod gofyn i ysgolion ystyried pob agwedd ar fywyd yr ysgol yn ofalus. Dylai tegwch fod wrth wraidd unrhyw benderfyniadau a wneir gan uwch arweinwyr, athrawon, llywodraethwyr a rhanddeiliaid ehangach.

Dylai ysgolion ganolbwyntio nid yn unig ar wella'r cynnydd a wneir gan ddysgwyr sydd dan anfantais, ond dylent hefyd weithio'n ddiflino i gau unrhyw fwlch mewn cyfleoedd all ddigwydd mewn addysg. Dylid cydnabod yn eang drwy gydol y broses hon y bydd rhai dysgwyr, ar adegau, angen mwy o help, mwy o gymorth, a mwy o amser nag eraill i gyrraedd eu potensial.

Cyfeiriadau

Cardim-Dia, J and Sibieta, L. (2022). *Inequalities in GCSE results across England and Wales*. Education Policy Institute.

Department for Education (2015). Supporting the attainment of disadvantaged pupils. Ar gael yma:

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/4739

Department for Education (2012). The Impact of Pupil Behaviour and Wellbeing on Educational Outcomes. Ar gael yma:

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/2196

Education Endowment Foundation (2022). Metacognition and Self-Regulation. Ar gael yma:

<https://educationendowmentfoundation.org.uk/education-evidence/teaching-learning-toolkit/metacognition-and-self-regulation>

Education Endowment Foundation (2022). Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantage Students and Schools. Ar gael yma:

<https://educationendowmentfoundation.org.uk/education-evidence/teaching-learning-toolkit/reading-com>

Hanushek, E.A. and Rivkin, S.G. (2006) 'Teacher Quality', in Handbook of the Economics of Education. Elsevier, pp. 1051–1078. Ar gael yma: <https://ideas.repec.org/h/eee/educhp/2-18.html>

Joseph Rowntree Foundation (2013). Poverty and Low Educational Achievement in Wales: Student, Family and Community Interventions. Ar gael yma:

<https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/wales-education-poverty-summary.pdf>

National Education Union (2021). Child poverty - the facts. Ar gael yma: <https://neu.org.uk/child-poverty-facts>

OECD (2012). Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantage Students and Schools. Ar gael yma: <https://www.oecd.org/education/school/50293148.pdf>

Llywodraeth Cymru (2017). Addysg yng Nghymru: Cenhadaeth ein Cenedl. Ar gael yma: <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2018-03/education-in-wales-our-national-mission.p>

Llywodraeth Cymru (2018). Gweithredu Deddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysg (Cymru) 2018: canllaw i ymarferwyr. Ar gael yma: <https://gov.wales/implementing-additional-learning-needs-and-education-tribunal-wales-act-2018-practitioner-guide>

Llywodraeth Cymru (2020). Cwricwlwm i Gymru: Y daith i 2022. Ar gael yma: <https://hwb.gov.wales/api/storage/0be87463-ba5a-4c88-882e-c293898cb67b/curriculum-for-wales-the-jour>

Llywodraeth Cymru (2020). Themâu trawsgwricwlaidd ar gyfer cynllunio eich cwricwlwm. Ar gael yma: <https://hwb.gov.wales/curriculum-for-wales/designing-your-curriculum/cross-cutting-themes-for-design>

Llywodraeth Cymru (2021). Yr Adnodd Cenedlaethol: Trosolwg. Ar gael yma: <https://hwb.gov.wales/evaluation-improvement-and-accountability/the-national-resource-evaluation-and-improvement/the-national-resource-overview/>

Llywodraeth Cymru (2021). Cynllunio eich Cwricwlwm: Ystyriaethau Gweithredu ac Ymarferol. Ar gael yma: <https://hwb.gov.wales/curriculum-for-wales/designing-your-curriculum/implementation-and-practical-considerations>

Llywodraeth Cymru (2021). Fframwaith ar sefydlu dull ysgol gyfan ar gyfer llesiant emosiynol a meddyliol. Ar gael yma: <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2021-03/framework-on-embedding-a-whole-school-approach-to-emotional-and-mental-well-being.pdf>

Learning Policy Institute (2017). Community Schools as an Effective School Improvement Strategy: A Review of the Evidence. Ar gael yma: <https://learningpolicyinstitute.org/product/community-schools-effective-school-improvement-brief>